

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ШОКІВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Посилення процесів глобалізації світової економіки та фінансової системи призвело до зростання чутливості національних економік до подій на зовнішніх ринках. Це особливо актуально для країн з ринками, що формуються, малих відкритих економік і сировинних експортерів. Таким чином, сприйнятливість національної економіки до екзогенних шоків з боку зовнішнього сектора характерна і для України.

Необхідність аналізу зовнішнього впливу на національні економіки визначається тим, що механізми сучасних глобальних фінансових ринків обумовлюють періодичне генерування зовнішніх шоків, що призводять до поширення фінансових та банківських криз в різних країнах. Тому теоретичне та прикладне вивчення фінансової нестабільності, зовнішніх шоків, фінансових і банківських криз набувають виключного значення для прогнозування і регулювання умов стабільності фінансових систем та економіки.

Теоретично економіка може бути неполітичною. Ідеальний економіст повинен ігнорувати будь-яку політичну упередженість, щоб надавати нейтральну, неупереджену інформацію та рекомендації щодо покращення економічних показників країни. Обрані політики могли б потім зважити цю економічну інформацію та прийняти рішення. На практиці існує тісний зв'язок між економікою та політикою, оскільки ефективність економіки є одним із ключових полів політичних битв. Багато економічних питань за своєю суттю є політичними, тому що вони піддаються зовнішнім впливам.

Поступові політичні зміни, що є цілковитою нормою, так само поступово змінюють економічний стан чи то країни, чи то світу в цілому. Передбачаючи такі зміни, фінансисти маніпулюють на біржах, а політики розраховують політично-економічний вектор розвитку. Що ж відбувається, коли політичний стан суспільства має різкішу зміну, аніж того очікують підприємці та представники влади?

Непередбачувану або різку зміну політичного вектора називають політичним шоком. Вони бувають різні: зміни в керівництві уряду, зміни в політичній ідеології або несподівані події, як-от: стихійні лиха чи пандемії, - можуть мати значний вплив на фіскальну та монетарну політики, адже можуть впливати на економічне середовище та створювати невизначеність, яка впливає

на рішення, прийняті політиками. Отже, розглянемо наслідки для фінансової системи від таких шоків.

Засобами монетарної політики центральний банк держави керує вартістю грошей та їх пропозицією в економіці. Основними макроекономічними цілями політики є досягнення стабільності цін, економічного зростання та підвищення рівня зайнятості населення.

Політичні шоки великою мірою впливають на незалежність центральних банків держав. Адже уряди починають втручатись в рішення центральних банків. Це призводить до втрати довіри населення як до банків, так і до урядів, як і до втрати впевненості в компетентності банків стосовно інших питань - контролю інфляції, наприклад. Також політичні шоки викликають невизначеність та навіть істерію в суспільстві. Це сильно знижує ефективність заходів, що впроваджує центральний банк для мінімізації наслідків шоку. Також в ситуації невизначеності складно прогнозувати реакцію ринків на зміни в політичних та економічних сферах. Внаслідок політичного шоку зазвичай знижується рівень економічної активності, і центральний банк в такій ситуації намагається стимулювати кредити шляхом зниження процентних ставок. Центральний банк також може і підвищити процентні ставки, якщо шок навпаки викликав зростання темпів інфляції.

Політичний шок може бути таким сильним, що навіть призведе до раптового знецінення національної валюти. В такому випадку центральному банку доведеться втручатись у діяльність валютних ринків та встановлювати курс валюти на штучному рівні. Загалом ефективність інструментів монетарної політики у корегуванні наслідків політичних шоків не можна об'єктивно оцінити, адже вона значною мірою залежить від характеру політичного шоку та багатьох фінансових та економічних факторів.

Фіскальна політика впливає на економіку шляхом регулювання державних видатків та доходів. Політичний шок може значно вплинути на обсяги соціальних видатків чи, наприклад, інвестицій в певні галузі інфраструктури. Після шоку можуть бути також необхідні додаткові видатки, як надання допомоги незахищеним верствам населення чи витрати на реконструкцію пошкодженого майна. Шоки також можуть призвести до змін в платіжному балансі.

Політичні шоки, звісно, ускладнюють здійснення заходів фіскальної політики. При виникненні політичної поляризації чи просто відсутності консенсусу серед державців реалізація певних заходів ускладнюється та сповільнюється. У рідкісних випадках шоки створюють можливості для впровадження інноваційних заходів, але в інших - серйозні політичні проблеми.

У поляризованому політичному середовищі держави зазвичай легше впроваджувати заходи монетарної політики, аніж фіскальної. Остання здійснюється незалежними органами, тому вони можуть приймати політично непопулярні рішення, такі як підвищення процентних ставок, щоб зменшити інфляційний тиск. Коли уряди встановлювали процентні ставки, це було дуже важким політичним рішенням. Уряди часто відчували спокусу знизити процентні ставки перед виборами (варто згадати про політичні бізнес-цикли).

Фіскальна політика передбачає в тому числі і дефляційну політику, що передбачає скорочення витрат. Але важко знайти прошарок, який бажав би скоротити свої витрати, щоб допомогти макроекономіці. Скорочення витрат, як правило, дуже непопулярне з політичного погляду. Підвищення податків, як і скорочення витрат, буде непопулярним незалежно від того, який би податок не обрав уряд (саме тому перед виборами політики ніколи не підвищують податки). Підвищення податку на прибуток корпорацій також може мати побічні ефекти щодо пропозиції, наприклад, збільшення податку на прибуток може зменшити стимули до роботи і спонукати багатих виїхати за кордон.

Експансіоністська фіскальна політика також не позбавлена труднощів. Зниження податків для підвищення сукупного попиту буде політично популярним, але тоді уряду стає важко повернути вищий рівень податків, коли інфляція починає рости.

Проте і з монетарною політикою також не скрізь легко. До прикладу, зміна процентних ставок впливає на обмінний курс і, отже, на експортерів. Вищі ставки шкодять позичальникам, але приносять користь тим, хто заощаджує.

Фіскальна політика також може бути обмежена бюджетним дефіцитом. Наприклад, під час рецесії може виникнути потреба в експансіоністській фіскальній політиці, але це спричинить збільшення кредитів, що може виявитись нежиттєздатним.

Складно виділити «найвідоміший» політичний шок, оскільки кожен випадок є унікальним, а ті чи інші заходи, що застосовувалися для його подолання є винятковим, це пояснюється тим, що вплив політичних шоків кардинально змінюється залежно від контексту, часу та конкретної політики, що реалізується. Проте існує декілька прикладів, що мали особливо рушійний вплив на ринки та економіку загалом.

Одним з таких є так званий «Шок Уолкера», який має історичне значення в розвитку міжнародної політичної економії. Уолеерівський шок спровокував початок підйому Федеральної резервної системи Сполучених Штатів Америки як світового монетарного органу таким чином, що внутрішній процес процес

формування автономної монетарної політики став новим способом управління монетарними та фінансовими справами. Полягав він у запровадженні Полом Уолкером (тодішнім головою Федерального резерву США) серії заходів грошово-кредитної політики наприкінці 1970-х і на початку 1980-х років з метою боротьби з високою інфляцією.

Пол Уолкер був прибічником думки, що інфляція є загрозою для стабільності економіки та вартості національної валюти Сполучених Штатів Америки, а оскільки на той час країна зіштовхнулася з високими темпами інфляції, що частково були спровоковані нафтовою кризою, голова Федеральної резервної системи визначив боротьбу з купівельною спроможністю грошової одиниці однією з головних цілей своєї діяльності.

Підвищення процентних ставок стало одним з найбільш рушійних заходів. Уолкер підвищив федеральну ставку, тобто відсоткову ставку, яку банки стягують один одному за позики овернайт, приблизно з 10% наприкінці 1978 року до піку в 20% у середині 1981 року. Це рішення мало доволі дуальний характер, оскільки саме воно інспірувало різкий економічний спад на початку 1980-х років, проте водночас ті ж високі процентні ставки допомогли знизити інфляцію та стабілізувати економіку в довгостроковій перспективі.

У той час шок Волкера викликав суперечки, оскільки багато людей вважали, що високі відсоткові ставки шкодять бізнесу та призводять до втрати робочих місць. Проте тепер визнано, що це була важлива зміна політики, яка хоч і мала значні негативні наслідки одразу після її введення, проте чудово спрацювала в довгостроковій перспективі.

Переходячи до питання досвіду України, неможливо не згадати зовсім недавні події, а саме повномасштабне вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року. Це спровокувало необхідність зміни політичного вектору України, адже повномасштабна війна мала неймовірно значний вплив економіку країни, на фіскальну та монетарну політики, зокрема.

Окупація територій України, знищення складів, нафтосховищ та важливої інфраструктури, інфляція, логістичні проблеми та щоденні витрати з державного бюджету на ведення війни спричинили зростання рівня цін. Велика кількість продуктів досягла свого історичного цінового максимуму. Згідно з дослідженнями Продовольчої та сільськогосподарської організація ООН (ФАО) відомо, що індекс цін на продовольство з лютого по березень зріс на рекордні 12,6%. Зростання загального рівня цін викликало зниження реальної вартості активів з фіксованою грошовою вартістю. З початку 2022 року угоди на вторинному ринку сигналізували про зростання дохідності ОВДП насамперед через підвищення ризиків російського вторгнення. Проте від початку

вторгнення надійних індикаторів ринкової дохідності за ОВДП немає. З кінця лютого НКЦПФР призупинила роботу вторинного ринку цінних паперів. Дозволена торгівля лише “військовими облігаціями”, але і вони перепродаються за номінальною дохідністю первинного розміщення. Ставки за облігаціями на первинному ринку знизилися та впритул наблизилися до облікової ставки, що на той момент становила 10%. Середньоденний обсяг угод на вторинному ринку в травні скоротився майже у сім разів порівняно із січнем.

Також з початком повномасштабного вторгнення в Україні помітно збільшився попит на гроші не тільки за рахунок підвищення рівня цін, але з ціллю зберегти свої накопичення (усі ми пам’ятаємо кілометрові черги до банкоматів). Результатом стало підвищення облікової ставки з 10% до 25% 3 червня 2022 року, як пояснили – для того, щоб стримати інфляцію, запобігти девальвації та прибрати дисбаланси в економіці.

Усе це стало причиною початку роздумів над кардинальною зміною ведення фінансової політики в Україні. Уже зараз активно точаться дискусії щодо податкових реформ, задля порятунку української економіки, проте на даний момент існує забагато протиріч для остаточного рішення.

Отже, глобалізація посилила вплив політичних шоків на економіку. Такі зміни викликають потребу в особливій реакції фінансових інституцій, що проявляється в монетарній та фіскальній політиці. Не існує універсального рішення, тому всі способи підлаштування системи під політичні зміни мають і позитивні, і негативні сторони. Для зниження стресовості в пристосовані економічної системи до політичних шоків економісти використовують інструменти і фіскальної, і монетарної політики.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. Інфляційний звіт, жовтень 2022 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2022-roku>
2. Облікова ставка Національного банку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish>
3. Monetary Policy and Politics - Economics Help. Economics Help. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/963/economics/monetary-policy-and-politics/>
4. Political shocks reorient markets. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2017e2.htm>
5. The relationship between economics and politics - Economics Help. Economics Help. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/11298/concepts/the-relationship-between-economics-and-politics/>
6. Лук'яненко, І., Віт, Д. (2017). Системний аналіз формування державної політики в умовах макроекономічної дестабілізації.